

VERTEC.

Izhaja
1. dne v
mesecu
in stoji
za celo
leto po
pošti
2 gl.
60 kr.,
za pol
leta 1 gl.
30 kr.
Brez
pošte:
za celo
leto 2 gl.
40 kr.,
za pol
leta 1 gl.
20 kr.

Naroč-
nina naj
se na-
prej pla-
čuje in
pošilja
ured-
ništvu v
špital-
skih
ulicah
bž št.
273
v Ljub-
ljani.
(Lai-
bach.)

Časopis s podobami za slovensko mladost.

Štev. 12.

V Ljubljani 1. decembra 1874.

Leto IV.

Terdoserčni kmet.

Bogati Černodolski kmet,
Razústnega bahača zet,
Mej bratec vino pije,
S pestjó ob mizo bije.

V mladósti ves je bil suróv,
Tepèž je posel bil njegov,
Ponočno popevánje
Ter glásno razgrajánje.

Pravičnike zaničevál,
Sosede vse poniževál,
Bogá je bil pozabil,
Blagó si tuje grabil.

Samó pijančke je čistil,
Mej njimi je najrajši bil;
Za vino ga slavili
In v zóbe so hvalili.

Za stražnika je psa imél,
Da na dvorišči je sedél,
Kjer je oblastno vladal
In tujce rad napadal.

Primeri se, da mèl je sneg,
Pokrivši sela, dol in breg,
Domá je kmet pri peči
Široki grel si pléči.

Na dvoru zunaj kraški pes
Zalajal je togoten ves,
Ker tujca je oznanjal
Ter vanj se hud zaganjal.

„Kaj biti li utegne tó,
Ka pes razdražen je takó?“
Zavpije kmet in vstane
Ter k oknu hitro plane.

Zdaj stopi v hižo starček bled,
In zmerzel ves in brez beséd
Klečé z rokáma vije,
Na lice solze lije.

„Slabôten sem po mrazu šél,
Kar náme pes je zarohnél,
Popadel me razkačén,
In v sneg sem bil potlačén.“

„Vprašájte hlapca, da je res,
Ki je iz hleva skočil vmés
Ter me usmiljen branil,
Da nij me huje ranil.“

„„Naduha zmerzla, stara kost!
Kaj tvoja me skerbí slabóst?““
To reče, nanj se spravi,
Po pasje sam ga dávi,

Brezdúšnik starega možá
Pretéplje in z nogó pehá:
„Pogini, para naga!
Na snegu zunaj praga.“

Kervavo ranjen, ves pobít
Priletel starček je ob zid,
Kjer solzen omaguje
In kmetu prorokuje:

„Ne mine ti premnogo dnij,
Ko bodeš sam prosjáčil tí,
Iz hiže v hižo lazil,
Na snegu terd se mrázil!“

„„,To tebi zdí se, há, ha, há!““
Takó se kmet zagrohotá,
Od zida ga porine
Ter v gorki hram izgine.

Mínólo nij premnogo dníj,
Sovražnik divjí prihrumí,
Blagó mu vse pobere
In dom do tál razdere.

Na rámo kmet je vrečo vzél
In v roko palico prijél,
Iz hiže v hižo lazil,
Na snegu terd se mrázil.

Príšél je oster zimski dan,
In mraz je bil povsód strašán:
Za plotom na samóci
Kmet zmerznil je po nóci.

P. Gros.

Na sveti večer.

(Po „Smilji“ poslovenil Iv. Tomšič.)

I.

Bilo je rano zjutraj, ko je uže po konci bil gospod Bláževič, stari odvetnik, ter skerbno prečitával pisma, ki so v velikih kupih ležala pred njim na mizi. Gospod Bláževič je bil še čverst in krepek starec, a na bledih licih se mu je videlo, da je serce prazno ónih sladkih čutil, katera človeku dajó veselje in zadovoljnost. Iz očij mu je gledala žalost in bridkost.

Kaj li je starcu, ka otožen sedí za mizo ter tako globoko vzdihuje? Kaj bi ne vzdihoval ubogi oča, imevši jedinega sina Branimira, ki je lani z vojsko šel na sovražnika. Oh, še zdaj se spominja žalostnega trenotja, ko je sè solzami v očeh svojega ljubljenca izprémjal do svetega znamenja pri cesti, kjer ga je zadnjič objel ter na serce pritisnil.

Vojna je uže okončana; vojaci so se vernili domóv, a óni, kateri so na bojišči ubiti, poslali roditeljem poslednji pozdrav. A Branimir? Oh, o Branimiru nij glasú, nij poročila. Ali je na bojišči umerl? To je bridka skerb, ki je bolnemu očetu legla v serce in na lici.

Denes uže nekako zadovoljnější in veselejši pregleduje pisma. Baš je hotel pisma zaviti v velik papir, ko njegova žena tiho stopi v sobo. „Kaj si denes tako zgodaj po konci? Imaš li toliko posla?“ vpraša gosa Bláževička, verna podoba dobre duše. Nje odkritoserčnost, nje prijazno lice, nje ljubeznjivi glas, vse to te sili, spoštovati jo. Ali tudi na njej so znamenja boléčega serca: pogledi jej bolje v objokani oči in ozri se na gubasto čelo. Tudi ona sirota žaluje ter čuti bridkosti, kakor nje dobri mož.

„Idem, draga žena, idem v mesto. Denes mi je zastopati pravdo naše sosede, vdove Rožnikove. Veš, da tist hudobni Petelinov Luka bi jej rad vzél hižo in vse, ter pehnil v nesrečo siroto in dvoje drobnih otrok, jedino tolažbo

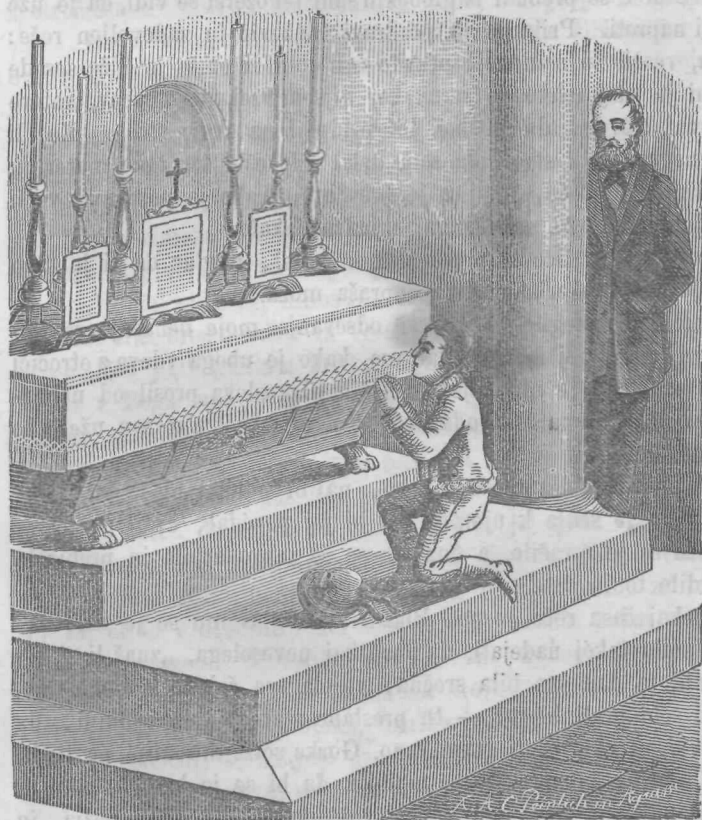
uboge matere. Ne, ne morem dovoliti, da bi ta brezdušnik tako neusmiljeno delal z vdovo in ubogimi otročiči! Kaj za Boga bi počela mati, kaj li drobni otročiči!“

Zdaj globoko vzdáhne gospod Blázevič, a žena si z robcem prikrije gorko solzico, ki je pritekla iz očíj. Izvestno (gotovo) je mislila o svojem jedinci.

„Zdaj z Bogom, draga žena! Do večera se me nij treba nadejati!“ reče odvetnik, poljúbeljši soprogo ter pobravši pisma naglo odide po stopnicah doli na dvorišče, kjer so ga uže čakale saní. Zopet prijazno pozdravi soprogo, ki je skozi odprto okno gledala na dvorišče, a v tem hipu uže potegneta konjiča ter zletíta proti mestu.

II.

Pravda je bila okončana. Stari Blázevič je srečno zmogel protivnika ter tako oblázil Rožnikovo družino. Baš tam, evo ga, ide od sodišča z veselím in

zadovoljnim licem ter hití k cerkvi, ki osaméla stoji sredi mesta. Ponižno se odkrije in stopi v hram Gospodov. Grobna tišina je bila po cerkvi, v kateri nij bilo videti žive duše. Stari Blázevič je baš hotel iti gori po cerkvi, ko mu od stranskega oltarja uho zadene nežen glas moléčega otroka.

„Prosi, preljubi oča! lepo prosi dobrotljivega Boga, da oblagosloví človeka, ki je otél nas tolike nesreče. Tudi jaz molim

za našega prijatelja, gospoda Blázeviča, in morebiti me dobri Bog usliši, ker je neizrečeno ljubil otročiče, ko je še po zemlji hodil.“ Tako je molil najstarejši sin vdove Rožnikove, ki je takój po dokončanej pravdi z otročiči hitela v cerkev, zahvaljat Boga o pomoči ter blagoslova prosit svojemu dobrotniku.

Blázevič je bil ves srečen, slišéč molitev nedolžnega otroka. Nij vedel, ali se mu sanja, ali je resnica, kar je slišal in videl v cerkvi. Uže davno se ga je veselje ogibalo; a denes se je čutil zopet srečnega in zadovoljnega. Tiho poklekne v klop, obriše si solze iz očíj ter gorko zamôli. Serce se mu je od veselja

smijalo, mislečemu, kako nedolžni otrok njemu prosi blagoslova, ter opomni se sina — Branimira. Gorke solze ga oblijó; a niso mu težke, nego mile in sladke. Starec se razjoka, vzdigne glavo, in evo, oltar se mu dozdeva lepši, podoba matere božje se mu nasmehuje, in ta nasmeh je tolažljiv. Zdi se mu, kakor bi Branimir pred oltarjem klečal ter molil za svoja roditelja. Oh, Branimir, da bi ga samo še jeden krat mogel videti in pritisniti na serce! — Starec se dvigne, obriše solzne oči, pogleda še na Rožnikove, ki goreče molijo zanj, ter tiho otide, globoko ganen, iz božjega hrama.

III.

Konja dirjata, da sneg odletava na vse strani, a Bláževič ne sliši niti ne vidi ničesa. Na berzih sanéh sedí v globokih mislih, a njega duh je daleč, daleč. Morebiti je tam v cerkvi, poslušajoč nežno molitev nedolžnih otrok, ali morebiti on sam tudi — moli. Zdaj se saní ustavijo. Starec se prebudí iz globokih sanj ter ozerši se vidi, da je uže doma. Žena mu stopi naproti. Prijazno jo pozdravi Bláževič in zadovoljen reče:

„Preljuba moja, veséli se z menoj! pravdo sem dobil in oteta je hiža sosede Rožnikovke. Kako mi je zdaj lahko ob serci, ker nijsem vzel ónih novcev, katere mi je ponujal prederzni človek, da bi me bil pridobil na svojo stran. Kaj li je slajšega na svetu nego vesela svest, da sem delal človeški ter tako mater in uboge otročiče otél velike nesreče, ki jim je pretíla.“ Tako je pozdravil verli stari odvetnik in poljubil soprogo, katera ga je jedva čakala.

„Nu, kaj je to, da si v lice tako ponosen in vesel, a glas da ti je tako nenavaden ter oči objokani?“ skerbna žena povpraša moža.

„Oh, nič nij, nič. To utegne biti samo odsévanje moje denašnje sreče,“ odgovorí Bláževič, kajti ako bi jej bil povedal vse, kako je uboga vdova z otročiči zanj molila v cerkvi, kako mu je nje najstarejši sin blagoslova prosil od nebeskega očeta, izvestno bi dobra žena bila udarila v jok, a nje solze so mu uže tako bile huda, pekoča rana.

Žena se je pomirila ter védla moža v sobo, naj bi odložil plašč in druge popotne stvari, ter potem je sedla k njemu, da bi jej povédal, kake novice je prinesel iz mesta. Uže se je mračilo, a óna sta se še razgovarjala in prebiralala misli, kako bi se urédilo to in óno.

„Čuješ li,“ za nekaj časa reče gospod Bláževič, a glas mu se je tako žalostno tresel, da se je bilo takój nadejati, da pové kaj neveselega, „znaš li, jutri bode sveti večer! Lani ta dan sva bila srečna; vesela sva čakala svetega dne, kajti imela sva še pri sebi preljubega“ — tu prestane starec in se opómni, da se je izpozabil ter novič jel razgrevati staro rano. Gorke solze mu ulijó po licih, a soproga si z belim robcem zakrije oči ter zaplaka, da bi se je kamen usmilil.

„Prestani, ljuba, prestani, ne jokaj! Anti veš, da je bila volja božja, in tudi sama si Branimiru često govorila: ‚sin, kar koli se ti dogodí, prebívaj poterpežljivo, ker tako Bog hoče!‘ Nu, zaradi tega nehčeva opustíti svetega večera, nego lepo ga je treba proslaviti. Ha, krasna misel mi je na umu; pokličíva Rožnikove, da se bodo z nama veselili rojstva božjega. Dà, dà, ta dva nedolžna otročiča bodeš poljubljala namesto svojega Branimira, a jaz blagoslov, ki ga sem do síh dob dajal svojemu ljubljencu, letos dam njima.“ Tako je govoril stari odvetnik in tolažil žalostno ženo. Po večerji odmolita záse in za sina Branimira ter k malu sladko zaspita.

IV.

Sveti večer pride. Po vasi je bilo vse nekako živo in veselo; soseda k sosedi hití, da si izposodi dišave za božične kolače, a сосед gazi po debelem snegu do zidanice, točit vina, kajti veseli božič je pred dúrimi. Kamor koli v hižo stopiš, povsod vse dela, samo pri starem odvetniku Blázeviči je nevesela tihota.

Gospa mési kolače ter često zdihuje; več krat je treba prestatí in obrisati solzico, ki je nehoté pritekla po lici.

Gospod Blázevič sedi v pisarnici ter piše; trudi se morebiti poštenjak, da zopet pomore kakej dobrej, ubogej duši.

Uže se je zmračilo. Odvetnik in žena sedíta v lepo razsvetlenej sobi ter pričakujeta povabljenih gostov. Zdajci se odpró vrata in vdova Rožnikovka vníde z otročičema. Otroka takój shitíta ljubít rok gospé in gospodu.

„Bog vas sprimi, draga Katarina!“ reče Blázevič. „Baš mi je milo in drago, da ste prišla; a vidva mala golobca, radujta se rojstva Jezu Kristovega ter mi bodita vesela!“

„Oh, predober ste, milostívi gospod! Ne samo da ste nas obranili gerdega sovražnika, nego verhu ste nam še storili tolikošno čast! S čim vam bi mogli vse to poverniti?“ Gospa Blázevička jej dalje ne dá govoriti, nego snemši z nje in z otrok zimsko obleko, posadi vse za mizo. Jeli so se razgovarjati o različnih gospodarskih stvaréh ter naposled tudi o Branimiru.

„Ne žalostite se, milostíva gopá. Dragi Bog ne bode terpel, da bi ostali na stare dni brez tolažbe in veselja;“ teši jo vdova Rožnikovka.

„Res je,“ pristavi Mirko. „Uže često sem slišal gospoda župnika reči: ‚kedór v Boga upa, dobode plačilo.‘ A gospodič Branimir nij umerl, ne smé umreti; on domóv pride, da mu pokažem, kako lepo sem hranil knjižico, ki mi jo je podaril.“ To deček tako reče, da ga gospa Blázevička ljubeznjivo objame ter mu gorek poljub na čelo pritisne. V tem trenutji jej je bilo tako milo, tako lahko ob serci, da sama nij znala, kaj se jej godí.

Zdaj vstopi stari sluga Matija ter gostí pokliče k večerji. Gospa Blázevička vzame vdovo Katarino pod pázuho, in gospod prime za roci oba mila otročička ter vsi otidó v obednico. Po sobi je bilo razsuto nekaj slame, a na mizi so gorele mnoge sveče. V velikej čaši je stalo žitnega in debeljáčevega (koruznega) zernja, v katero je bila zatakna trojnata voščéna sveča; okrog in okrog po mizi so ležala rudeča jabolka, hruške in drugo ovočje.

Blázevičevi se zdaj sè svojimi gostovi približujejo k obilo naloženej mizi. Odvetnik in za njim vsa družina začnó moliti, da bi jim oblagoslovil Bog večerjo ter srečno dal ućakati zore človeške odrešitve. Gospod Blázevič in njega žena sta molila še za jedno dušo, za svojega Branimira. Posedejo za mizo, a predno začno večerjati, prižgó še trojnato voščéno svečo.

„Ha, ha!“ plesne z otročjim veseljem Mirko ob roci in reče: „evo, to je svečica milostíve gopé, óna je gospodova, a ta je Branimirova.“ Z neko posebno zadovoljnostjo se gospod in gospa nasmejeta prijaznemu dečku. Voščéna sveča se uterne.

„Evo,“ zavpije veseli deček, „Branimirova sveča še tako lepo gorí; nijsem li rekel, da gospodič Branimir ne sme umreti?“ Gospod in gopá Blázevička se spogledáta. V tem stari sluga Matija, kakor besen, plane v sobo.

„Milostivi gospod, draga gospá, oh veselja! — Blagor meni, ubozemu siromaku! — Prišel je — prišel je!“ tako vpije stari sluga Matija ter se zalétuje po sobi in vesele solze mu deró iz očíj.

„Nu, kaj je, kaj je, Matija! povédi kaj je?“ vpraša gospod Blázevič ter naglo vstane izza mize. A zdajci se vrata odpró in v sobo stopi mlad, lep človek.

„Oh, Branimir! moje preljubo dete!“ zavpijeta óca in mati ter objameta čverstega sina, poljublja je ga, da se nij bilo iztergati jima iz rok. Vse je molčalo, samo vesela otročiča sta skakala po sobi ter s tem kazala veselje.

„Óca nebeski, hvala ti bodi! Upanje, s katerim si me navdehnil, ko sem klečó molil v tvojem svetem hramu, izpolnilo se je. Oh, preljubi moj sin, pogledi srečnega očeta in srečno mater! tako reče stari odvetnik in k sercu prižema sina. Dolgo so se poljubljáli, ter naposled zadovoljni in veseli posédli okolo mize. Presrečnima roditeljema lice od veselja žarí, vedno gledata preljubega sina, o katerem sta mislila, da je uže davno mertev. Stari odvetnik prime Mirka za roko ter mu veselo reče:

„Óna tvoja nedolžna molitvica, s katero si včeraj mene blagoslavljal, potolažila je starega očeta in zaželeni blagoslov počiva uže tukaj na mojem serci. Srečen človek, za katerega molijo nedolžni otroci! — Nu, preljubi sin, povédi nama, zakaj si naju tako mučil, ter ne poslal niti najmanjšega poročila o sebi? A ne, ne; jutri nama to povédi; nocej se nam je radovati rojstva Jezusovega. Oh, kolike nama sreče! Z rojstvom Odrešenikovim je prišla v našo hižo zopet sreča in zadovoljnost.“

Roditelja se s hvaležnim očesom ozreta k nebu, a na ljubljenih persih jima sloní veseli in radostni sin Branimir. Z jutranjo zôro je v hiži starega Blázeviča napočil presrečen dan rojstva Jezusovega, dan veselja nedolžnih otrok, sveti dan — božič!

O B o ž i č i .

Otročiči! sem hitíte

K jáselcam, kjer božji sin

Rôjen je, ter ga čestíte

Vsi iz serčnih globočin.

Stéza dete k vam ročci,

Ko igra nasméh sladák

Na njegovem božjem lici;

Naj klečé ga móli vsak!

Zíbel mu je v jaslih slama

In odeja zimski mraz,

Vol, oslèk mu pred nogáma

Dihata gorkó v obráz.

K jáselcam vsi poklekníte,

Vbožen je nebéski sin,

Pójte mu ter ga slavíte

Vsi iz serčnih globočin:

„Vedno tebi čast in slavo

Naj vesoljni svet glasí;

Ti ustvaril si naravo,

Rod Adamov rešil tí!“

Fr. Šetina.

Prišla sta k nekej vasi in ugledala krasno kmetsko deklico, ki je gosí gnala pást na bližnjo lého (trato), ter je potem v vas nazaj hitela, popustivši gosí. „Deklica!“ kliče jo sv. Peter, „zakaj ostavljaš gosí same tam na travi? Zakaj jih nehčeš pasti?“ — „Ej, kaj vam li je na umu? Denes je pri nas proščénje, in tudi jaz se hočem na ples zasukniti.“ — „Kdo li bode gosí pasel, da se nobedna ne izgubi?“ Peter dalje vpraša deklice. — „Denes naj jih sam dragi Bog pase!“ To izrekši je odhitéla deklica v vas, od kodar je odumévata vesela godba. „Peter, ali si slišal?“ vpraša Izveliçar, „denes tí bogúješ, zato si dolžen na gosí lepo paziti!“ Peter se je začel braniti, a napósled se je udál. Sédel je na zeleno travo in pasel. A to je bilo trudno delo, ker gosí niso hotele mirovati; letále so kričéč sem ter tja, da je bil ubogi svetník ves poten ter poslédnjúč tako upéhan, kakor da je deset dnij potoval. A Krist je šel v vas, kjer se je dobro gostíl na „proščénji.“ Ko se je za večera na lého povernil, priteče mu sv. Peter hitro naproti in bogovánje izročí v njegove roke ter mu reče: „o Gospod, kako težko li je vesoljnemu svétu vladati, ko uže čreda gosíj toliko truda prizadeva!“ Od tedaj sv. Peter nikoli dalje nij želel bogovati in vladati zemlji.

6. Gos ob jednej nogi.

Jesus in sv. Peter sta šla skozi široko dolino. Ker je bilo baš v nedeljo, dá Jesus Petru novcev ter mu reče v bližnjo gostilnico iti in kupiti pečeno gos.

Peter gre in kupi gos. Ko se vrača, ne more si kaj, da ne bi snédel jedne gosje noge, ker pečenka mu je ugajala. Jesus potem pečeno gos vidi in vpraša: „Peter, kje ima gos drugo nogo?“

„Nij imela druge!“ odgovori Peter.

„Kako li more gos biti samo ob jednej nogi?“

„Resnično, sin nebeski!“ velí učeneec. „Vidiš li, óna gos tam stoji tudi samo ob jednej nogi!“ Ko Peter to izreče, pokaže čredo gosíj, ki so se po léhi pasle.

Jesus umolkne ter nehče o tem dalje govoriti. Zdaj razrežeta gos in jo snesta pod senčnim drevesom, ter odideta.

K malu dospějeta v gozd, kjer Izveliçar tako reče: „Peter, novcev nemava, a potrebovala jih bodeva skoraj. Pod tem terhlím parobkom je zaklad; primi kol, izruj parobek in vzemi zaklad.“

Peter storí, kakor mu je učitelj vélel, in res najde mnogo zlata.

Jesus prešteje, razdelí zlato na v tri jednólike kupčke, vzame kupec sebi, drugoga dá Petru in tretjega ostavi na tleh.

Peter vpraša: „sin nebeski, čegov li bode ta kupec?“

Izveliçar odgovorí: „ta bodi tistemu, kateri je gosjo nogo snedel!“

Petra oblije rudečica, prime ga nemir in zatorej zajéca: „sin nebeski! — drugo gosjo nogo sem jaz pojédel, ker sem bil jako lačen!“

Jesus se razhudí in žalosten reče: „Peter, ako ti, ki si najbližji mojemu sercu, lažeš in me varati hočeš, kaj mi je o drugih ljudéh misliti?“

Peter je serčno žaloval o svojem pregrešku, in brídsko jokajóč oprostíla prosil, obetáje, da se k temu uže nikoli ne zlaže.

Ko Izveliçar vidi njega resnično kesanje, oprostí mu, ker ga je ljubil.

Smert kralja Volkašina.

Isafija (menih) piše staro ovčevsko, kakova stiska je bila v Srbiji, kadar so se bili 1371 leta prvič Turci grozovito premogli pri Ténaru. Ta mož tako pripoveduje:

Kralj je bil ognjevil kerščenike zapadnih strani. Vzdignil je kralj Volkašin vse serce in gorške voje in tja svoja brata: despota Óglješo in vojevoda Gojka ter druge véльмоže (***). Turci so nekako do šestdeset tisoč izbrane vojske na turškega carja Murata. Slišo, da se pripravljajo Turkov izganjat, ne sodéč, da nikdo nij močen, gnjevu bode proti stati. Zatorej teh nijso izgnali, nego sami so bili ubiti, in tam so kosti njih padle ter nepogrebene so ostali. Mnogo množstvo jih je umerlo, ti od méčeve ostrine, óni so bili v zaplén gnani, a neki izmej njih so utekši domov pribežali. Tolika nuja in ljutost je oblíla vse gradove*) in strani zapadne, kolikoršne ušesa nijso slišala ni oči videli. Kadar so bili ubiti hrabri možje, bratje kralj Volkašin, despot Óglješa in vojevoda Gojko, razsuli so se Turci ter leteli po vsej zemlji, kakor ptice po vzduhu (zraku), in té izmej kerščenikov so z méčem klali a óne v plén gonili; ostavše je požéla negodna smert, in kdor je smerti odšel, umíral je od gládi; kajti bil je tákov glad po vseh stranéh, kakoršnega nij bilo, kar svet stojí. A katerih glad nij pogubil, té so po božjem dopustílu snédali volkovi, napadajóč po dnevi in po noči. Gorjé, umíljeno je bilo videti! Ostala je zemlja vseh dobrih stvaríj pusta, ljudj in živíne in drugih plodov, ker nij bilo ni kneza ni vojarína**) ni nastavnika v ljudéh, ni spásitelja.***) Napolnilo se je vse turškega straha, in hrabra serca krepkih mož so se bila izpreménila v serca, slabéjša od ženskih. V tem času je konec vzelo tudi pleme serbskih gospodov, sedmi, ménim, rod. V resnici, tedaj so živi ljudjé oblašávali pred njimi umerše. Verujte mi, jaz, ki sem po vsem neveden, ne bi mogel s pisanjem načertati nuje, katera je tedaj bila na kerščenicéh zapadnih strani.

Pozdrav, lepa navada.

(F. Rup.)

II.

Poleg oménjenih pozdravov je navadnih še mnogo drugih; hotel sem le nekatere v misel vzeti. A ne samo z besedami, nego tudi z vedénjem ali s telesnim gibanjem se ljudje pozdravljajo. Prijateljem sézamo prijazno v roko, imenitnim osobam se ponižno uklanjamo ali odkrívamo. Roko poljubiti komu, kaže spoštovanje. Ženskim se tudi roke poljubljajo, osobito kedar se jim kdo dobríka. A na lice ali na usta koga poljubiti je znamenje priseréne ljubezni.

Poglédimo nekoliko dalje okrog sebe ter pojdimo na jug; tam nahajamo zeló drugačne običaje. Turek je Azijàn ostal v noši in v običajih, da-si uže

*) Grad, die Stadt. Beseda: mesto je v tem značenji po nemškem.

**) Vojarín je to, kar voditelj; besedo: vojarín so pisali starejši novoslovenski pisatelji. Beseda: vodja je nova ter napačno skovana.

***) Spásitelj stara in prava beseda, namesto: rešitelj.

dolgo v Evropi živi. Ponosen ter ožbljen je njegov pozdrav. Obe roci dene križem na persi ter glavo upogne; priklanja se tudi do tál.

Arabljani, otroci Izmaelovi in Židom v rodu, pozdravljajo se tako: „selam aleikum (mir z vami);“ potem denó roko na serce ter poljubijo lice temu, kogar pozdravljajo.

Čuden in derzen je Beduvin; jednak je tudi njegov pozdrav. Na iskrem konji pridirja k tebi in tik tvoje glave izproži samokres. Tako te pozdravlja sin peščéne afriške ravnine.

Kitajec se šteje mej omikane rodove; on glavo ukloni, pleskne z dlanjo ob dlan ter prijazno izpregovori. Dalje po Aziji imajo različnim stanovom tudi razne pozdrave, ter v zlo se mu šteje, kdor se v pozdravljanji zmoti. Nego ali nemajo tudi naši vojaci raznih pozdravov raznim višjim vojaškim osobam?

V Indostanu se s čelom tál dotikajo; na otoci Sumatri pozdravljajoči nogo pozdravljenega človeka dene sebi na persi ali na glavo. To so ti sužnje-dúšniki; nam bi tak pozdrav ne dobril.

Laponci se z nosoma dotikajo. Muri (zamorci) pri Guineji poketájo s persti. Nekateri rodovi severnoameriških divjakov pozdravljajo strašno kričéč.

Nahaja se pozdravljanje pri vseh narodih. Omika nij stoperv izúmila pozdravljanja, samo izpremenila ga je. A pozdrav je povsod znamenje posebnega spoštovanja, velike prijaznosti ali veselja. Ako tudi je pozdráv često prazna navada, vendar se ga je treba deržati, da se nikomur ne zamerimo.

Prirodopisno-natoroznansko polje.

Sáhar ali sladkór. *)

(Spisal V.—ž.—.)

Ljubi otroci, komu nij znan sladkor? — Vsi ga veste, kajti vsak izmej vas ga z radostjo pojé, kedar mu ga kedo dá. Tudi to: baš sladkor je, ki ste ga uživali, kar bivate na tem svetu, osobito v mladosti. Mleko, vaša prva hrana, ima v sebi mnogo sladkorníne, katera vam je tudi moč dala in pospešila rast. Pozneje, ko ste užé sami mogli poseči po kako stvar, tedáj sta vam modra roditelja dala sladkorja in s tem obilo pripomogla k zdravju. A zdaj, ko ste se užé dokopali razuna, često sami poiščete koseca sladkorja, ali si ga kupite, če imate kak novec. Tudi tedaj, kedar jeste kislino ali slanino, vam je sladkor na umu. Ne ugaja vam kava, ako nema sladkorja, še v vodo ga često raztopite kakšen kosec, da jej okus odobrite. V bolezni grenkih zdravil nehéte uživati brez sladkorja.

Vidíte, dragi moji, kako koristen je sladkor človeku. Od zibéli do gróba mu je zvest prijatelj in tovariš, kateri mu sladí grenkost ubózega življenja in mu tudi pripomaga do zdravja.

A zdaj radovédni porečete: „povedi nam še kaj o sladkorji. Kde so ga najpervo znali, kde najbolje raste, kako ga pridelujejo, i. t. d. Napósled nas počúči, ali je res tako koristen, kakoršnega je okusa?“

*) To besedo so Slovenci skovali v nevednosti. Ruski je: sáharü m., srb. šéčer m., staroslov. saharü m., sanskr. sarkara, prakt. sakkara.

Prav govorite, ljubi moji, vse to vam hočem zdaj po redu razjasniti. Dobro pazite!

Najprvo se ozrimo v njegovo zgodovino!

Kakor mnogo drugih stvari, tako je bil tudi sladkor znan užé davno pred Kristom, velícemu narodu, kateri prebiva daleč tam na izhodnem delu Azije, namreč Kitajcem. Evropa niti mislila nij o njem, a bistroumni Kitajci so ga užé dvé tisoči let znali in rabili. Starim Gerkom je utegnil biti nekoliko znan, kajti 286. l. pred Kristom ga slavni prirodoznanec Teofrast prvič omenja. Tedaj so ga sploh imenovali indska sol, katero imé je izvéstno dobil zato, ker so ga gerški kupci vidévali samo v drobnih koscih, kakor se pri nas prodaje morska sol. Rimski prirodoslovec Plinij starejši ga popisuje v večjih koscih, kakoršen je naš žolti sladkor.

V poznejših vekih se je kar dlje tem bolj razširjal in je tudi često prišel v Evropo, — a vendar se nij vedelo, kako in ob čem ga delajo umni Kitajci. Trosilo se je mnogo lažij; nekateri so rékali, da je méd, katerega ne znašajo bučele, nego ljudje; tudi učenjaki so se dali premotiti, da so to verjeli. Drugi so zopet meníli, da je sladkor nekaka mana, ki v daljnjej Indiji pada. Svoj uk so dokazovali z njegovo čisto beloto in veliko sladkostjo. Še neumnjeje so govorili óni, ki so terdili, da ga delajo indske čarodejke. — Zahodni svét nij imel pravega pojma o sladkorji, dokler sloveči potoválec, Marko Polo, rodom Lah, po dvajsetoletnem bivanji mej Kitajci, nij prinesel sladkorjeve rastline v svojo zemljo ter s tem tudi ne odkril vseh tajnostij, kako se sladkor dela. V naslednjih vékih se je sladkorno pridelovanje naglo razširilo po Egiptu, Siciliji, Spanskej in po Ameriki, kder še zdaj sladkorno terštvo redí in bogatí premnogo tamkajšnjih naselnikov.

Kakó raste sladkor, kakó se prideluje?

Kedór je po letu videl njivo debeljáče (koruze), tá si bode lahko mislil rastlino, od katere dobivamo sladkor, le v tem je razložek, da je sladkorna bil često do po 20 črevljev visoka ter nad po 22 liber težka. Ljubi otroci, s kakovim veseljem bi vi hodili na sladkorne njive in tam lizali sok te plemenite rastline, — a te rastline nemamo na domačej zemlji, nego raste za morjem, tam — v Ameriki.

A tudi na zahodno-indskih otocih po velikanskih njivah rastó: sladkor, kava, tabak i. t. d. Sladkorjeva rastlina potrebuje po 14 do po 15 mesecev, dokler dozori. Potem pridejo delavci in ga poženjó. Takoj mu potergajo liste, ki so podobni debeljačevim, ter stebela povežó v snope in — hajdi v sladkorni málin! Ondu se sok z velikimi valíči téšči (preša), potlej kuha in cedí; tudi se mu pri-mešávajo razne tvarine. A predno se naredi tak sladkoren hleb, kakoršne vidite v prodajalnicah, treba da sladkorjev sok često preíde precejálnice; treba ga je dolgo in več krat kuhati, priméšati mu apnénice in volovske kerví, ter še mnogo družega opravila je z njim, česar vi, ljubi moji, ne pomislite, kedar v slast serkate lepi beli sladkor.

A napak bi meníli, ako bi rekli, da je od te rastline vsak kos sladkorja, katerega dobodete; kajti v poznejših časih (pred kakimi 180 leti) jel se je delati sladkor tudi od rudeče repe (pese.) Pervi je to poskusil kémik Margraf; vendar se nij obilo rabil répni sladkor, dokler nij francoski cesar Napoleon I. 1806. leta prepovedal Angličanom iz Amerike in Indije blago uvažati in prodajat

Evropljanom. Ker je ob tem času omikanim zahodnim narodom sladkor uže bil živa potreba, prisiljeni so bili trajati ob domačem répnem sladkorji.

Tako nam do malega uže 100 let služi obojni sladkor. Zdaj samo Evropa v letu dnij potrebuje 4 milijone stotov répnega in 12 milijonov pravega sladkorja, kar povprek stoji kakih 400 milijonov goldinarjev. Človek bi ostermel in vprašal, kako to more biti! A prešteli so, da je to lahko. Ako rečemo, da ga vsacemu človeku pride po pet liber na leto, uže imamo zgornjo številko; zatorej se nam nij treba nikakor čuditi, če verhu tudi pomislimo, koliko je otrok, posebno po mestih, ki na leto snedé toliko sladkorja!

Zatorej mnogi roditelji otrokom prepovedujejo slaščice, rekoč, da si s tem zobé kvarijo, slabé želodec in okus.

A jaz, mili čitateljčki, vam nehčem greniti veselja do sladkorja, kajti kar terdijo nekateri učeni zdravniki, to je vse klevetanje na sladkor, stara vraža, zatorej neresnična ter neopravičena.

Pogledimo si múre, kateri nemajo samo obilo dela sè sladkorjem, nego tudi ga mnogo snedé, a vendar so njih zobjé tako beli, kakor slonova kost. — Sladkor se izpremuja v mast, katera največ pomaga k človeškemu življenju in zdravju. Sladkor tudi človeka debelí, ker múri so ob sladkornem pobiranji ne navadno čversti in zdravi ter često v malo dnéh jako odebelé. A ne samo ljudem, nego tudi živini sladkor dobri.

Vojevoda Beaufort je črez 40 let vsaki dan snedel po libri sladkorja in doučakal 70 let.

Neki Malori, tudi znan sladkorščak, živel je 100 let. Ob osemdesetih letih je bajè dobil nove zobe.

Po vsem tem sodimo, da sladkor sam ob sebi nikakor nij kvarljiv, — jedino to je, da ga ne uživaj nad méro, kajti uže latinski pregovor uči: „est modus in rebus“, po naše: „vsaka stvar ima svojo mero“.

Toliko bodi o sladkorji dovolj! Zapómnite vse, kar sem vam denes povedal, drugoč si ogledamo kaj družega. To vam razbistriti, ljubi moji otroci, bil je zato moj namén, ker pride k malu sv. Nikolaj, za njim božični praznici in novo leto, a vi od preljubih roditeljev dobodete lepih daríl, mej katerimi tudi izvéstno dovolj sladkorja. Tedàj se opomnite „Vertca“ in poprosíte roditeljev, ako ga še nemate, naj vam ga naročé, da bi poleg telesne hrane dobivali tudi dušno. Z Bogom! Po novem letu se bomo zopet često videli.

Razne stvari.

Jezikosloven popravek.

V 10. št. „Vertca“ s 1. oktobra letošnjega leta smo rekli, da nova slovenščina ter z njo vred vse južno slovanstvo nema glagola: prijati, od katerega se je porodila beseda: prijatelj. — To stvar je treba popraviti. Gospod profesor Erjavec nam je pozneje povedal, da ta glagol še zdaj živi v Hervatih, kateri govoré: to mi ne príja (das thut mir nicht wohl), ta njiva ne príja pšenici (dieser Acker ist dem Weizen nicht gewogen, taugt nicht für den Weizen); tako je navadno tudi v Zagrebu. — Ali glagol: príjati ne živi tudi mej belimi Kranjci? Ustregel nam bi, kdor bi to hotel razbistriti.

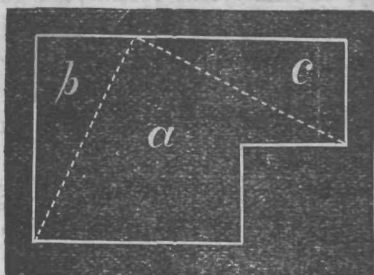
Rešitev skakalnice v II. listu

„Vertca“.

Dete revno, dete malo,
Kdaj nek bodeš poplačalo
Vse skerbi, kih tvoja mati
Za-te móгла je prestati?

Dete malo in ubožno
Bodi pridno in pobožno:
S tem skerbi jej boš plačalo,
Dete revno, dete malo! S. Jenko.

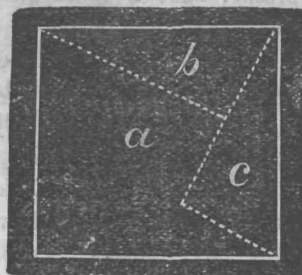
Prav so jo rešili: Gg. Klementina Papež
na Jesenicah; Irma Stegnar v Ljublj.; Jeanéta
Pirc v Teržiči in Olga Haring v Černomlji.

Rešitev

zabavne naloge v II.

listu „Vertca.“

To nalogo so prav rešili: Gg. Edmund Lahajnar v Ljubljani; Vekoslav Bondelj,
vel. posestnik v Komnu in Klementina Papež na Jesenicah.

(Opomneti moramo tukaj, da se ta naloga lahko različno reši.)

Vabilo k naročbi.

Denašnji list *doveršuje* uže **četero „Vertčevo“ leto.**

Kedór naš list *zná*, vsak pristane, da smo storili vse, da bi se „Vertec“ odlikoval ne samo po vnénjem lici, nego tudi po tvarini, katero donáša mladim čitateljem, izpodbujáje k znanstvu in krepostim, k značajnosti in poštenosti. V tem težavnem poslu se nijsmo bali ni truda ni obilih troškov za lepe slike, s katerimi smo „Vertec“ krasotili vse leto.

Baš tako in še trudoljubiveje hočemo delati po *novem* letu, ako nam dragi Bog zdravje učversti in od prijateljev nežne slov. mladine dá krepke podpore.

„Vertec“ ostane še vedno to, v kar je odménjen, namreč: **slovenskej mladini v poduk in zabavo.**

Zatorej si bodemo prizadevali, prinašati samo zdravo dušno hrano ter plemenito zabavo, a to v čistej in pravilnej besedi, da se mladina uže zgodaj privadi čistote svojega bogatega in krusnega jezika.

V to blago naméro so nam uže najodličnejši rodoljubi obéčali podporo.

Skerbeti hočemo, da se bode „Vertec“ odlikoval z lepimi podobami tudi iz domačega, narodnega življenja.

Zatorej vabimo vso slovensko mladino, prijatelje in prave rodoljube, da nam v obilem številu z naročnino priskočijo na pomoč.

„Vertec“ bode izhajal, kakor do zdaj, po jeden krat na mesec konči na jednej tiskanej poli z mnogimi podobami. A če se število naših naročnikov dobro pomnoži, podajati načnemo po 20 in tudi še po več stranij.

Zatorej *podvizajte*, naročiti se na „Vertec“, ki za vse leto stoji samo po **2 gld. 60 kr.**, a za pol leta po **1 gld. 30 kr.** — Naročnina se najhitreje ter najceneje pošilja s poštnimi nakaznicami (Postanweisungen), ki se na vsakej pošti dobivajo po 5 kr.

Uredništvo „Vertčevo“.

V špitalskih ulicah, hiš. št. 273.